HOTUBA YA MHE. PROF. IBRAHIM HAMIS JUMA, JAJI MKUU WA TANZANIA KWENYE UFUNGUZI WA MKUTANO WA WAHESHIMIWA MAJAJI NA MAPITIO YA MPANGO MKAKATI WA MAHAKAMA (2020/2021 – 2024/2025), MWANZA, TAREHE 12 APRILI 2023

Mhe. Dkt. Philip Isidor Mpango, Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania;

Wahe. Majaji wa Mahakama ya Rufani;

Mhe. Khamis Ramadhan Abdalla, Jaji Mkuu wa Zanzibar;

Mhe. Mustapher Mohamed Siyani, Jaji Kiongozi;

Wahe. Majaji wa Mahakama Kuu;

Mhe. Pauline Gekul, Naibu Waziri wa Katiba na Sheria;

Mhe. Mwanasheria Mkuu wa Serikali;

Mhe. Adam Malima - Mkuu wa Mkoa wa Mwanza;

Mhe. Martin Shigela – Mkuu wa Mkoa wa Geita;

Mhe. Christina Mndeme – Mkuu wa Mkoa wa Shinyanga;

Mhe. Albert Chalamila- Mkuu wa Mkoa wa Kagera;

Wahe. Wakuu wa Wilaya mliopo;

Wahe. Wabunge mliopo;

Wahe. Makamishna wa Tume ya Utumishi wa Mahakama;

Mhe. Msajili Mkuu na Mtendaji Mkuu wa Mahakama ya Tanzania;

Wakuu wa Vyombo vya Ulinzi na Usalama;

Rais wa Chama cha Wanasheria Tanganyika;

Manaibu Wasajili, Wakurugenzi na Watendaji wa Mahakama;

Waheshimiwa Mahakimu Wafawidhi wa Mikoa na Wilaya;

Watumishi wa ngazi na kada mbalimbali mlioko hapa;

Ndugu Wanahabari;

Wageni waalikwa, Mabibi na Mabwana.

1.0. UTANGULIZI

Mhe. Dkt. Philip Isidor Mpango, Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, kwa niaba ya Mahakama ya Tanzania, nakukaribisha kwa furaha katika huu Mkutano wa Majaji, ambao ni mkutano wako wa kwanza tangu Serikali ya awamu ya sita ilipoingia madarakani kukutana na Majaji wote, viongozi wote waandamizi wa Mahakama ya Tanzania na wale katika lugha ya kimaboresho tunawaita Wamiliki/Watekelezaji Wakuu wa Mpango Mkakati wa Mahakama na Programu ya Maboresho ya Mahakama. Tunamshukuru Mwenyezi Mungu kwa fursa hii ya kipekee.

Natambua majukumu mengi uliyonayo kama Makamu wa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, hata hivyo, haukusita kukubali kuwa Mgeni Rasmi kuja kushiriki nasi kwenye tukio hili muhimu. Nafahamu kuwa katika Mkutano huu unamuwakilisha Mhe. Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania Mhe.Dkt. Samia Suluhu Hassan, ambaye alikuwa aje lakini kutokana na majukumu yake ameshindwa kufanya hivyo na kukuteua wewe kumuwakilisha. Sisi Mahakama temefarijika kuwa umekuwa tayari kufanya jukumu hilo tukikiri kuwa utayari wako umetokana na upendo wako wa dhati ulionao kwa Mhimili wa Mahakama. Mhe. Makamu wa Rais, utakumbuka kwamba kuwa miezi miwili iliyopita ulikuwa nasi katika uzinduzi wa Wiki ya Sheria, 2023. Hivyo tunakushukuru sana.

Kwa Mhimili wa Mahakama, tathmini ya utekelezaji wa Programu ya Maboresho haitakuwa kamilifu bila ya kutambua uwezeshaji mkubwa ambao Mheshimiwa Rais alihakikisha unaendelea kupatikana kwa wakati. Sote tunafahamu kuwa,

utekelezaji wa mipango mikakati mizuri na programu nzuri za kimaboresho kwa kiasi kikubwa, zinategemea rasilimali za uwezeshwaji. Mahakama ya Tanzania haiwezi kusahau mwishoni mwa Februari mwaka jana (2022), Serikali anayoiongoza Mhe. Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania iliridhia na kufanikisha Mkopo kutoka Benki ya Dunia. kopo huo, mahsusi kwa kuendeleza awamu ya pili ya Maboresho ya Mahakama, ndio ulituongezea pumzi ya kusukuma mbele maboresho yaendelee hadi mwaka 2025. Mhe. Makamu wa Rais, Mkutano utakaoufungua leo, pamoja na mambo mengine; tutatathmini utekelezaji wa mradi huu wa maboresho utakaoendelea hadi 2025. Hivyo **Tunamkushukuru sana Mhe. Rais**.

Ningependa pia kutambua na kumshukuru Mhe. Pauline Philipo Gekul, Naibu Waziri wa Katiba na Sheria, kwa kuwa pamoja nawe Mheshimiwa Makamu wa Rais katika uzinduzi wa Mkutano huu wa Majaji na Wamiliki wa Maboresho. Kwa niaba ya Serikali anayoiongoza Mhe. Rais kwa usaidizi wako Mhe. Makamu wa Rais, nazishukuru sana Wizara ya Katiba na Sheria na Wizara ya Fedha na Mipango ambazo zimesaidia sana katika kuhakikisha programu ya Maboresho inakuwa ni sehemu muhimu ya Mipango ya Maendeleo ya Taifa letu.

Niwashukuru pia wenyeji wetu viongozi wa Mkoa wa Mwanza kwa maandalizi na mapokezi mazuri tuliyopata tangu tumefika hapa. **Asanteni sana.**

2.0. MALENGO YA MKUTANO

Mheshimiwa Makamu wa Rais, kama nilivyosema awali,

mkutano huu ambao umepata heshima ya kuzinduliwa nawe Mhe. Makamu wa Rais kwa niaba ya Mhe. Dkt. Samia Suluhu Hassan, Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania, ni mkutano unaowajumuisha Majaji wa Mahakama ya Rufani, Majaji wa Mahakama Kuu, Makamishna wa Tume ya Utumishi wa Mahakama, viongozi waandamizi wa Mahakama, pamoja na WAMILIKI/WATEKELEZAJI WAKUU wa Mpango Mkakati wa Mahakama na Programu ya Maboresho ya Mahakama ili wapate fursa ya kutathmini utendaji wao, kutathmini Mpango Mkakati wa Pili wa Mahakama wa mwaka na Programu ya Maboresho ya 2020/2021 – 2024/2025.

Mkutano huu utatoa nafasi ya kutathmini kama huduma za Mahakama zimekidhi matarajio ya Wananchi wa Tanzania kutoka kwa maboresho. Huu mkutano pia utathmini namna Mahakama ilivyotimiza matarajio ya Serikali ya Tanzania na Benki ya Dunia kuhusu maboresho ya utoaji haki ambayo ilizisukuma hadi kufikia makubaliano ya kiasi cha Dola za Kimarekani milioni 91 zitumike katika maboresho kuanzia Februari 2022 hadi Desemba 2025.

Waheshimiwa Majaji, Mahakimu na Wamiliki wa Mradi wa Maboresho ya Mahakama, tusiishie kujitathmini kwa kuhesabu idadi ya mashauri tunayokamilisha, bali tujitathmini kwa UTENDAJI WA HAKI kwa kuzingatia vigezo vilivyotajwa katika Ibara ya 107A (2) ya Katiba (1977), yaani—Kuzingatia Sheria wakati wa kusikiliza na kutoa uamuzi; Kutenda HAKI kwa wote bila kujali hali ya mtu kijamii au kiuchumi; kutochelewesha haki bila sababu ya kimsingi; kukuza na kuendeleza usuluhishi baina ya wanaohusika katika migogoro; na kutenda haki bila kufungwa

kupita kiasi na masharti ya kiufundi yanayoweza kukwamisha haki kutendeka.

Tunapozungumzia tathmini ya maboresho Mahakamani, hatuishii katika mahesabu ya: (1) idadi ya majengo bora na ya kisasa nchi nzima, au (2) kwa idadi ya vituo vya Mahakama vilivyounganishwa na mifumo ya TEHAMA, au (3) idadi ya Sheria na Kanuni zilizotungwa au kurekebishwa chini ya mpango wa maboresho.

Tunapotathmini maboresho, tunapima *intrinsic value (a measure of what an asset is worth that is arrived at by means of an objective calculation)* yaani tunapima thamani halisi, sio fedha iliyowekezwa bali mabadiliko makubwa yatokanayo. Kwa mfano, thamani ya maboresho ya miundombinu ya majengo sio uwepo wa majengo bali ubora wa huduma itokanayo na hayo majengo kupitia watumishi wenye utamaduni mpya wa utoaji huduma *(new judicial Culture)*, wenye mitizamo ya utoaji haki kwa haraka, weledi, uwazi na ufanisi unaomjali mwananchi *(citizen-centric)* ili huyu mwananchi atumie muda wake mwingi kwenye uzalishaji wa mali badala ya kupoteza muda katika kutatua migogoro mahakamani.

Katika TEHAMA, tathmini inayotakiwa ni kwa kiasi gani mifumo ya teknolojia imeleta maboresho ya huduma bora inayoonekana kwa watumiaji. Maboresho ya TEHAMA ni lazima yamuwezeshe mwananchi apate taarifa za kisheria na kimahakama ikiwemo hukumu na mienendo ya mashauri kwa urahisi. TEHAMA lazima iharakishe utoaji haki, ilete uwazi, weledi na ipunguze hatua nyingi ambazo mashauri hupitia kabla yas kukamilika na iondoe ucheleweshwaji, na ipunguze au kuondoa

kabisa milundikano ya mashauri.

Tathmini ya maboresho ya Kanuni sio idadi, bali ni kwa kiasi gani hizo Kanuni sio tu zimetekelezwa, bali kama zimeleta pia mabadiliko katika utoaji wa huduma.

Matarajio ya Wananchi kwa Mahakama ni WAJIBU

Mheshimiwa Makamu wa Rais, Katika mkutano huu wa Majaji, tutaendelea kutathmini hatua tuliyofikia kukidhi matarajio ya wananchi kwa Mahakama. Matarajio ya wananchi kwa Mahakama ya Tanzania yameainishwa katika Ibara kadhaa za Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ya mwaka 1977 ambazo zinatambua HAKI ya wananchi kupata huduma ya utoaji haki anayostahili. Kwa lugha ya KIKATIBA, matarajio ya wananchi KIKATIBA na KISHERIA ni wajibu wa watumishi wote na viongozi wote wa Mahakama.

Ibara ya 107A (1) ya Katiba ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania ambayo imeipa Mahakama mamlaka na kauli ya mwisho ya utoaji haki, ina maana ya kuipa Mahakama WAJIBU wa kuhakikisha kuwa haki inapatikana bila kujali hali ya mtu kijamii au kiuchumi.

MATARAJIO YA WANANCHI NI HUDUMA ZISIZO NA HISIA AU VIASHIRIA VYA RUSHWA (PERCEPTION)

Mheshimiwa Makamu wa Rais, tarehe 29 Machi, 2023 baada ya Mhe. Rais Dkt. Samia Suluhu Hassan kupokea Taarifa ya Utendaji Kazi wa TAKUKURU wa Mwaka 2021/2022 na Ripoti ya Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali; alirejea Ripoti ya

TRANSPARENCY INTERNATIONAL kuhusu hisia ya rushwa dhidi ya taasisi za umma *(Corruption Perception Index)*. Ripoti hii inaonyesha kuwa alama ya hisia ya uwepo wa vitendo vya rushwa katika huduma za umma Tanzania *(corruption perception index),* imeshuka kwa ubora kutoka alama 39 (mwaka 2021) hadi 38 (mwaka 2022). Hisia *(Perception)* isiyo nzuri kuhusu hali ya rushwa sio habari njema, na hatuna budi kufanya tathmini.

Ripoti ya Jaji Warioba kuhusu Changamoto ya Rushwa (1996) ilitukumbusha umuhimu wa Mahakama kuchukuliwa kuwa, *"sehemu ambayo lazima ionekane kuwa safi. Heshima ambayo itaambatana na matarajio ya watu kuhusu utakatifu wa mahakama itatokana na matendo ya maafisa wa mahakama na jinsi wanavyozingatia utoaji wa haki."* Ripoti hii pia iliendelea kusema kuwa, *"Asilimia kubwa ya vitendo vya rushwa katika mahakama vinaweza kudhibitiwa na uongozi, ili mradi tu kuna usimamizi, uwazi na uwajibikaji. Ikiwa uongozi wa mahakama utajipanga upya, unaweza kuzuia mmomonyoko wa maadili ambao umedhihirika."*

Nami, napenda kuwageukia watumishi na viongozi wote wa Mahakama na kuwaomba, katika Mkutano huu, tufanye tathmini ya uhalisia, mianya, vipenyo, viashiria na *perception* ya rushwa ambayo wananchi wengi bado wanayo dhidi ya Mahakama. Tumewaomba wenzetu wa TAKUKURU watusaidie tufanye tathmini mitazamo, hisia, dhania ya wananchi dhidi ya Mahakama.

Kwa watumishi wote wa Mahakama, Mkutano huu utakaozinduliwa na Mheshimiwa Makamu wa Rais, ni fursa kwetu kujitathmini, na kujiuliza kama tumekidhi matarajio ya wananchi,

na kama tumetekeleza wajibu wetu kwa haki na uadilifu, kama ilivyotarajiwa na wananchi.

TATHMINI YA KAZI ZA KAMATI ZA KUMSHAURI JAJI MKUU

Mheshimiwa Makamu wa Rais, napenda kuzipongeza Kamati za Jaji Mkuu za Ushauri kwa kuwa mstari wa mbele kufuatilia maendeleo ya maboresho, na kunifikishia changamoto na kuainisha maeneo yanayohitaji usimamizi wa karibu zaidi wa viongozi. Uongozi wa Mahakama umewezeshwa sana na ushauri wa KAMATI YA MABORESHO (chini ya Jaji wa Rufani Mhe. Stella Mugasha); KAMATI YA UKAGUZI NA UFUATILIAJI (chini ya Jaji wa Rufani Mhe. Kwariko); na KAMATI YA KANUNI (chini Jaji wa Rufani Mhe. Rehema Mkuye).

Kuanzia mwaka 2012 hadi 2022, Kamati ya Kanuni ilipendekeza zaidi ya Kanuni mbali mbali 75. Kanuni hizi zilipitiwa upya na Kamati ya Kanuni na kupendekeza marekebisho ambayo leo hii yamebeba maboresho zaidi ya maboresho ya majengo.

Moja ya matunda ya Kazi za Kamati ya Kanuni ni Tangazo la Serikali Namba 148 lilichapishwa tarehe 13 Aprili, 2018 ***(Electronic Filing Rules 2018)***, lilileta maboresho ya kuruhusu mashauri kufunguliwa kwa njia ya Mtandao *(electronic filing)*. Tathmini leo hii inaonyesha mafanikio makubwa, kwamba,

asilimia karibia mia moja katika ngazi za Mahakama ya Wilaya, Hakimu Mkazi na Mahakama Kuu, mashauri yanasajiliwa kwa njia ya mtandao *(e-filing)*. Haya ni mabadiliko makubwa ya utamaduni, kimazoea na kimitazamo ya utoaji wa huduma za Mahakama kwa wananchi. Ufunguaji wa mashauri kwa njia za kielektroniki unaharakisha ufunguaji wa mashauri na kupunguza wadaawa na watumishi wa mahakama kukutana na hivyo kuondoa hisia za rushwa wakati wa ufunguaji wa mashauri. Wadaawa wanaweza kufungua mashauri wakati wowote na saa yoyote usiku na mchana wakiwa sehemu yoyote duniani. Mfumo huu unatunza nyaraka na kupunguza upoteaji wa nyaraka. Nyaraka inapotakiwa inapatikana kwa haraka na kwa uwazi zaidi. Tangazo la Serikali Namba 148 la Mwaka 2018 limerahisisha sana kazi za Majaji Wafawidhi na Mahakimu Wafawidhi katika kuwagawia majaji na mahakimu mashauri ya kusikilizwa. Wafawidhi wanaweza kutimiza wajibu huu wakati wowote, wakiwa sehemu yoyote ambayo huduma za mitandao inapatikana.

Mkutano huu wa Majaji na Wasimamizi wa Maboresho, ni wakati wa kujitathmini kwa kina, ni kwa kiasi gani tumetekeleza na kuyaishi maboresho yaliyoletwa na mabadiliko ya Sheria na Kanuni. Maboresho kupitia Kanuni mpya, yalilenga sio tu kuboresha uwazi, weledi na usimamzi wa utoaji huduma ya haki, bali pia kubadili tabia zetu, mazoea yetu, mitizamo yetu na tamaduni zetu za utoaji wa huduma ambazo zamani zimelalamikiwa kuwa zinachelewesha haki, zinafifisha haki, zinanyima haki au zinapindisha haki, au zinaongeza gharama ya upatikanaji wa haki kupitia vitendo vya rushwa, au zinatoa haki katika mazingira yasiyo na uwazi wala usimamizi.

Mheshimiwa Makamu wa Rais, Kamati ya Maboresho imependekeza maeneo mengi ya maboresho.

Kwa mfano, mnamo tarehe 28/03/2023, Kamati ya Maboresho iliniletea taarifa yenye mambo ambayo ni muhimu katika Mkutano huu wa Majaji na Wamiliki wa shughuli za Mradi *(Strategic Objective Owners)*:

- Kamati ya Maboresho inashauri kuongezwa vituo jumuishi vya kushughulikia mashauri ya kifamilia kama talaka hususan kwenye mikoa yenye majengo yaliyoachwa baada ya kuhamia katika majengo mapya ya vituo jumuishi vya utoaji haki.
- Kamati ya Maboresho ilirejea Sheria ya Bunge 2016, ambayo iliondoa mamlaka ya Jaji Mkuu kuanzisha Divisheni za Mahakama. Hii imepunguza mamlaka ya JM kuboresha mfumo wa kiutawala ndani ya mahakama. Kamati ya Maboresho imeshauri mawasilano yafanywe na Mwanasheria Mkuu wa Serikali ili kurekebisha sheria ili kumrejeshea JM mamlaka ya kuanzisha Divisheni za Mahakama Kuu kadri atakavyoona inafaa.
- Pamoja na ufanisi wa utendaji wa majukumu ya mahakama kwa kutumia mifumo ya TEHAMA, bado kuna ushiriki mdogo kwa upande wa wadau kama Magereza katika ufanisi wa matumizi ya TEHAMA. Kamati ya Maboresho iliona uwepo wa hitaji la ushirikishwaji katika ngazi za juu za wadau Serikalini ili kuongeza uelewa na umiliki wao. Kamati ilishauri

kiitishwe kikao cha wadau wa ngazi za juu na kiongozwe na Jaji Mkuu ili kuongeza ushirikiano miongoni mwa wadau katika mnyororo wa utoaji haki, katika matumizi ya TEHAMA.

- Kamati ya Maboresho ilipongeza maandalizi ya mfumo mpya wa USIMAMIZI WA MASHAURI *(ADVANCED CASE MANAGEMENT SYSTEM)*. Mfumo huu utaboresha usimamizi wa mashauri, utunzaji na upatikanaji wa takwimu na kurahisisha utoaji wa huduma kwa wananchi. Kamati imeshauri mafunzo kwa watumiaji yaandaliwe mapema kuwezesha mfumo kuanza kutumika. Kamati ilishauri pia, utaratibu wa kuwalinda wataalamu wa TEHAMA wa Mahakama ili kuwawezesha kuendelea kubaki mahakamani na kuendeleza mifumo iliyopo.
- Kuhusu utekelezaji wa mradi wa maboresho hadi kufikia Disemba 2022, Kamati ya Maboresho iliona ufanisi ufuatao:
    i. Kupungua kwa mlundikano wa mashauri *(backlog clearance)* kutoka asilimia **11** ya mwaka 2021 hadi kufikia asilimia **6** mwezi Disemba, 2022.
    ii. Kiwango cha kumaliza mashauri *(case disposal rate)* kiliongezeka kutoka asilimia **78** mwaka 2021 hadi kufikia 84 mwezi Disemba, 2022.
    iii. Kiwango cha kusafisha mashauri *(case clearance rate)* kilipanda kutoka asilimia **99** mwaka 2021 hadi **106** mwezi Disemba, 2022.

iv. Muda wa kusikiliza shauri hadi kutolewa uamuzi ulipungua kutoka siku **119** mwaka 2021 hadi siku **95** kufikia mwezi Disemba, 2022.

v. Mahakama imeanzisha kituo cha huduma kwa mteja (CALL CENTRE) ili kuwezesha wananchi kuwasilisha malalamiko, pongezi na ushauri. (CALL CENTRE Namba ya simu 0752 500 400 barua pepe maoni@judiciary.go.tz). Mahakama ilipokea na kushughulikia jumla ya malalamiko, pongezi na ushauri **1281** kupitia kituo cha huduma kwa wateja. Aidha, Mahakama ilipokea malalamiko, pongezi na ushauri **2784** na kushughulikia **2721**. Maeneo yanayojirudia ni usikilizwaji wa **mashauri** na utekelezaji wa hukumu.

vi. Mdhibiti na Mkaguzi Mkuu wa Hesabu za Serikali (CAG) alifanya ukaguzi wa shughuli za mradi na kutoa hati safi mwaka 2022. Vile vile wataalamu wa Benki ya Dunia wameendelea na ukaguzi wa shughuli za mradi na kwa mujibu wa taarifa ya mwisho ya tarehe 21/02/2023, Benki ya Dunia imeonyesha kuridhishwa na taratibu za utekelezaji wa mradi na Benki imetoa alama ya *SATISFACTORY*.

Mkutano huu ni lazima tukumbuke kufanya tathmini ya maoni ya wananchi na watumiaji wa Mahakama zilizokusanywa

na Taasisi isiyo ya Kiserikali (REPOA). Kumbukeni kuwa Mahakama ya Tanzania iliiomba Taasisi hii kufanya utafiti wa kina nchi nzima mwaka 2015, 2019, na mwaka 2022. Katika tafiti hizi, REPOA iliweza kubaini maeneo ambayo huduma za Mahakama ZINARIDHISHA, na maeneo ambayo huduma za Mahakama HAZIRIDHISHI katika maeneo mbali mbali ambayo wananchi hukutana na watumishi wa Mahakama. Kwa mfano, REPOA walitafiti na kutuletea majibu kuhusu:

- Kuhusu kuridhishwa na namna watumishi wa Mahakama walivyowahudumia;
- Ukarimu wa watumishi wa Mahakama; Kuridhika namna Majaji na Mahakimu walivyowathamini/kuwaheshimu;
- Watumiaji wa huduma za Mahakama waliulizwa kama wanafahamu juhudi mbali mbali za Mahakama za kuelimisha umma;

Fanyeni tathmini na pendekezeni maeneo ambayo huduma za utoaji haki zinatakiwa kubadilika. Kwa mfano, badala ya kusubiri Taasisi kama REPOA kufanya utafiti kila baada ya miaka mitatu kupima viwango kuridhika na huduma za Mahakama; wakati umefika kwa Mahakama itumie Teknolojia kufanya tathmini kila siku kuhusu ni kiasi gani wananchi wameridhika au hawajaridhika na huduma za Mahakama.

TATHMINI YA MATARAJIO YA SERIKALI KWA MAHAKAMA

Mheshimiwa Makamu wa Rais, awali niligusia matarajio yako kuwa Mahakama ya Tanzania inatoa huduma za Haki kwa uadilifu.

Nawasihi watumishi wote tutambue kuwa, Serikali ya Jamhuri ya Muungano wa Tanzania inao wajibu wa KIKATIBA wa kuiwezesha Mahakama itoe huduma za Haki. Serikali inayoongozwa Dkt. Samia Suluhu Hassan inapotekeleza wajibu wake kwa wananchi kwa kuiwezesha Mahakama; inakuwa na matarajio kuwa huduma adilifu za Mahakama zitasaidia utekelezaji wa DIRA YA MAENDELEO YA TAIFA 2025 *(TANZANIA'S DEVELOPMENT VISION 2025)*, hususan malengo—(ii) kuwepo kwa mazingira ya amani, usalama na umoja; (iii) kujenga utawala bora na utawala wa sheria; (v) kujenga uchumi imara unaoweza kukabiliana na ushindani kutoka nchi nyingine.

Mheshimiwa Rais, anapowaalika wawekezaji na wafanya biashara waje kuwekeza na kufanya biashara nchini Tanzania, moja ya maswali wanayokuuliza, ni utawala wa sheria na weledi wa mfumo wa utoaji haki.

Pongezi kwa Watumishi wote

Nawapongeza watumishi wote, pamoja na changamoto mmbali mbali, tumetekeleza mradi wa maboresho kwa ufanisi mkubwa na wa mfano duniani. Nawapongeza Majaji na Mahakimu mlio mstari wa mbele katika utoaji haki, kwa kuonyesha uwajibikaji ambao umenufaisha utoaji wa Haki. Mumewajibika

kwa kutoa maamuzi kwa kuzingatia muda uliowekwa kisheria; Maamuzi yenu yaliyoambatana na sababu *(reasons for decisions)* za kuyafikia hayo maamuzi, yanapandishwa katika mitandao na kusomwa dunia nzima katika mfumo wa *TANZLII*.

Napenda pia kuipongeza Tume ya Utumishi wa Mahakama na Kamati zake zote za Maadili, kwa kusimamia maadili kwa ufanisi mkubwa. Nawapongeza watumishi wote kwa namna ambayo mumejitokeza katika kuelimisha umma kuhusu shughuli na taratibu za kimahakama kwa njia mbali mbali, kwa mfano—vipindi vya SEMA NA MAHAKAMA katika *television*, elimu ya umma ndani ya maamuzi yanayopandishwa katika Tovuti ya Mahakama; Tovuti kusheheni taarifa nyingi muhimu zenye kufahamisha na kuelimisha.

HITIMISHO

Mheshimiwa Makamu wa Rais, mwisho kabisa nikushukuru tena kwa kukubali kutenga muda wako kuhudhuria na kuwa mgeni rasmi katika siku hii muhimu kwa Mahakama.

Mheshimiwa Makamu wa Rais, sasa nikuombe utufanyie mambo mawili makubwa ambayo tunayasubiri kwa hamu sana yaani; kuhutubia familia ya Mahakama iliyopo hapa na Taifa kwa ujumla kupitia vyombo vya Habari viliyopo hapa. Jambo la pili ni kutuzindulia mkutano huu wa Majaji na mapitio ya Mpango Mkakati wa Mahakama (2020/2021 – 2024/2025). Mhe. Makamu wa Rais Karibu sana.

ASANTENI SANA KWA KUNISIKILIZA